

Nenad VEKARIĆ, *Pelješka naselja u 14. stoljeću*, Dubrovnik, Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, 1989, 147 str.

Ta je VEKARIĆEVA knjiga pod gornjim naslovom objavljeni magistarski rad obranjen god. 1986. na Filozofskom fakultetu u Zadru.

U uvodnom dijelu svoje knjige mr. Nenad Vekarić je donio kratki presjek kroz povijest poluotoka Pelješca od neolita pa do uključivo 14. stoljeća.

Nakon predgovora i uvoda autor je podijelio knjigu u dva dijela. Prvi dio sadrži analizu najstarijeg historijskog izvora za obrađivanu tematiku zvanog *Zemljišna knjiga Stona i Rata iz god. 1393-1396*, koja sustavno obrađuje cijeli poluotok Pelješac, u to vrijeme zvani Stonski Rat (Puncta Stagni). Taj je izvor ujedno i jedan od rijetkih izvora koji sadrži veći broj podataka za demografiju, osobito za razvoj naselja Stonskog Rata u 14. stoljeću, što je Vekarić, uz pomoć drugih izvora i do sada objavljene građe, iznio u drugom dijelu svoje knjige.

Navedena *Zemljišna knjiga* iz godine 1393-1396. nastala je s ciljem točnog utvrđivanja granica posjeda pojedinih vlasnika na Pelješcu, čime se htjelo stvoriti pravni osnov za razrješavanje budućih sporova. Taj je cilj *Zemljišne knjige* ujedno i njezina ograničenost u prezentiranju demografskih podataka, jer ona spominje naselja, kuće, sakralne objekte, toponime, vinograde, puteve, vode i drugo samo onda kada dotični predstavljaju orijentaciju pomoću koje se može pouzdano razgraničiti dotični posjed - obrazlaže Vekarić.

Zemljišna knjiga ili *Zemljišnik Stona i Rata iz god. 1393-1396*. nastala je šezdeset godina nakon dubrovačkog preuzimanja poluotoka iz bosanske pod svoju upravu. Međutim registrirano je stanje prve podjele zemljišta zatečeno odmah nakon god. 1333, dakle odmah nakon izdavanja povelje u obliku ugovora 15. veljače 1333, po kojoj bosanski ban Stjepan II Kotromanić ustupa Stonski Rat Dubrovačkoj Republici. Stoga se u *Zemljišniku* najviše izražava preddubrovačka faza, koja je najuočljivija u toponimiji Pelješca, ali i u nekim drugim vidovima. Tako na primjer način sudjelovanja zatečenog starosjedilačkog rćanskog plemstva u razdjeljivanju zemljišta upućuje na osnovnu administrativnu podjelu Stonskog rata u humskom periodu. Primjer za to Vekarić navodi u tri osobe koje su rodbinski povezane (iz roda de Priana), a koji su pak imali zemlje u tri različita predjela, ali ipak u jednoj administrativnoj cjelini. To znači da je ranija administrativna podjela Stonskog Rata obuhvaćala dvije veće administrativne jedinice koje dubrovačka vlast uzima u obzir pri svojoj novoj podjeli. Način na koji je izvršena podjela zemljišta također je jasan dokaz stupnjevitosti u razvoju pojedinih peljeških regija u 14. stoljeću, jer je dubrovačka vlast Stonsku

kontradu izdvojila u posebno diobeno područje. To je također odraz humskog razdoblja vlasti nad Stonskim Ratom, koji je u 13. st. bio jedan od tri dijela Huma.

U Zemljišnoj knjizi Stona i Rata iz god 1393-1396. registrirano je ukupno 177 toponima i 26 sakralnih objekata. Većina njih se po prvi put javlja u izvorima, a ujedno je to prvi cjelovitiji pregled toponimije Pelješca, koja dokazuje potpuno slavensko ovladavanje pelješkim prostorom - konstatira Vekarić.

Mnoštvo puteva, obradivih zemljišta, gusta mreža naselja, po broju ne odviše različita od današnje koliko po smještaju, kao i priličan broj kulturnih objekata, daje dojam poprilične naseljenosti Stonskog Rata, odnosno Pelješca. I današnja pelješka naselja i njihov stupanj razvijenosti može se opravdati razlozima zašto su neka razvijenija i napučenija od drugih. U 14. st. bitan faktor ljudskog života na Stonskom Ratu, kao inače i drugdje, bila je poljoprivreda i stočarstvo. Stoga su ljudi gradili kuće na mjestu koje se ne može obrađivati i gdje se u blizini nalazi voda. Polja i druga obradiva zemljišta morala su se čuvati za usjeve i vinograde. Stoga i jesu pelješka naselja nastajala malo podalje od plodnog zemljišta. Naselja su Stonskog Rata u 14. stoljeću bila čak podalje i od mora, jer su navedeni razlozi to zahtijevali. Pomorstvo je bilo beznačajno, a more jedino služilo kao jedan od izvora prehrane. Ribariti se moglo dolaskom i iz udaljenih naselja, ali to nije bio dovoljan razlog gradnje naselja uz morsku obalu. Stoga u 14. st. na Pelješcu skoro da i nema naselja uz morsku obalu. Takva naselja nastaju kasnije.

Na kraju ovog kratkog prikaza Vekarićeve knjige potrebno je upozoriti na pedantno izrađeni abecedni popis toponima i sakralnih objekata otoka Pelješca u 14. st. što je velika olakšica za historičare, a i za one druge koji se bave srednjovjekovnom poviješću zemalja u čijem je sastavu bio ili graničio taj poluotok, osobito za one koji se bave Humom i srednjovjekovnom Bosnom. Isto to vrijedi i za karte donesene u Vekarićevoj knjizi. Iskusniji historičari na osnovu donesenih toponima i karata o rekonstrukciji podjele zemljišta Stonskog Rata mogu se slobodno "kretati" po poluotoku Pelješcu u 14. stoljeću.

Na kraju knjige navedeni su izvori i literatura.

Milko BRKOVIĆ